

РОЗДІЛ IV

Географія туризму та рекреації

УДК 911.3 (038)

DOI <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2025.6.08>

Олександр Бейдик

доктор географічних наук, професор, Українське географічне товариство
aabeydik@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5862-4604>

Олександр Гладкий

доктор географічних наук, професор, професор кафедри туризму та менеджменту
креативних індустрій, Державний торговельно-економічний університет
alexander.gladkey@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0600-0832>

ПОНЯТТЯ І ТЕРМІНИ ЯК ТРАДИЦІЙНИЙ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Анотація. У контексті розвитку суспільної географії і активних методів навчання (АМН) розглянуто традиційні (район і регіон) та інноваційні (хоку-мезорайон і хоку-регіон) елементи поняттєво-термінологічного апарату. Як приклад застосування в освітньому процесі активних методів навчання наведено фрагменти відповідей на оригінальні тестові завдання. Підкреслено, що застосування принципу «хоку» виступає своєрідним тригером, який активізує когнітивний потенціал студентської аудиторії, спонукає її миттєво звертатися до свого розумово-емоційного досвіду, джерелом якого є книжково-камеральна та/або експедиційно-польова інформація, а процедура створення та впровадження в теорію та практику суспільної географії таких мініатюрних конструктів, як хоку-мезорайони та хоку-регіони, поглиблює діапазон застосування активних методів навчання та уявлення про унікальність і специфіку елементів туристсько-рекреаційного районування та адміністративно-територіального поділу країни. В аспекті поглиблення теорії суспільної географії запропоновані відповідні табличний (варіативність трактування категорій «район» і «регіон») та структурно-логічні (1 – фундаментальні складники предмет-об’єктної сутності географії туризму та рекреаційної географії, 2 – ієрархія термінів і понять рекреаційної географії та географії туризму) конструкти. Перший (як і джерельна база) фрагментарно систематизує як основні поняттєво-термінологічні роботи, так і позиції провідних вітчизняних і зарубіжних учених стосовно трактування сталих суспільно-географічних понять. Два інші є наочно-уявними моделями, які демонструють позицію та структуру поняттєво-термінологічного масиву як знакового складника суспільної географії та блоку рекреаційно-географічних дисциплін.

Ключові слова: поняттєво-термінологічний апарат, регіон, район, хоку-мезорайон, хоку-регіон, активні методи навчання, моделювання.

Beydik Oleksandr, Hladkyi Oleksandr. CONCEPTS AND TERMS AS TRADITIONAL AND INNOVATIVE ASPECTS OF SOCIAL GEOGRAPHY

Abstract. In the context of the development of social geography and active learning methods, traditional (district and region) and innovative (hoku-mesodistrict and hoku-region) elements of the conceptual and terminological apparatus are considered. As an example of their application in the educational process of active learning methods, most essential fragments of answers to original test tasks are given. It is emphasized that the application of the principle of “hoku” acts as a kind of trigger that activates the cognitive potential of the student audience, that prompt them to instantly turn to their mental and emotional experience, the source of which is book-camera and/or expeditionary and field information. The procedure for creating and introducing into the theory and practice of social geography such miniature constructs as hoku-mesodistricts and hoku-regions highlights the range of application of

active learning methods and the idea of the uniqueness and specificity of the elements of tourist and recreational division into districts as well as elements of administrative-territorial elements of country's division into districts. In the aspect of deepening the theory of social geography, the corresponding tabular (variability of interpretation of the categories "district" and "region") as well as structural-logical (1 – fundamental components of the subject-object essence of tourism geography and recreational geography, 2 – hierarchy of terms and concepts of recreational geography and tourism geography) constructs are proposed. The first one (as well as the references database) fragmentarily systematizes both the main conceptual and terminological works and the positions of leading domestic and foreign scientists regarding the interpretation of stable socio-geographical concepts. The other two constructs are visual and imaginative models that demonstrate the position and structure of the conceptual and terminological array as a permanent component of social geography as well as a block of recreational and geographical disciplines.

Key words: conceptual and terminological apparatus, region, district, hoku-mesodistrict, hoku-region, active learning methods, modeling.

Актуальність теми дослідження. Теоретична і практична нагальність дослідження перебуває на перетині 4-х площин: освітньо-викладацької (розвиток активних методів навчання та вдосконалення їх методик), поняттєво-термінологічної (аналіз традиційних і пропозиція інноваційних термінів і понять), методичної (розвиток теорії суспільної географії та розроблення структурно-логічних моделей, дотичних до заявленої теми), історико-науково-географічної (звернення до знакових постатей вітчизняної та зарубіжної суспільної географії, життя і діяльність яких охоплюють майже 200 останніх років).

Стан вивчення питання з аналізом основних праць. Розкриття окресленої нижче предмет-об'єктної сутності передбачало звернення до монографій і статей провідних українських і зарубіжних авторів [2–11; 14–34]. Масив проаналізованих джерел переважно охоплює вітчизняні поняттєво-термінологічні праці та найбільш значимі публікації українських і зарубіжних учених з районування та регіоналістики [9; 11; 14–34]. Рамковий аналіз варіативності трактування термінів «регіон» і «район» відбиває табл. 1, а публікації, які розкривають теоретико-практичні аспекти застосування активних методів навчання, зважаючи на їх чисельність і диверсифікацію, є темою окремого дослідження. Викладені в поданому матеріалі ідеї та позиції, – як інноваційні, так і традиційні, наведені в порядку обговорення та відкриті до будь-якої конструктивної критики.

Мета та завдання дослідження. *Предмет-об'єктною сутністю та метою* статті є розроблення і презентація двох конструктів – структурно-логічного (термінологічна піраміда) і табличного (варіативність трактування категорій «район» і «регіон»), що трактується як чинник (та важіль) поглиблення уявлень щодо одного з фундаментальних складників (поняттєвий) рекреаційно-туристської царини (рис. 1).

Методи та матеріали дослідження. Під час оброблення відповідного матеріалу були залучені такі методи та підходи: експедиційний, аналітико-синтетичний, дедукції та індукції, порівняльно-й історико-географічний, моделювання, використовувалися сучасні комп'ютерні технології.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Отже, виходячи з окресленої вище мети й предмет-об'єктної сутності дослідження, останнє дотичне до площин поняттєво-термінологічної, структурно-логічного моделювання, застосування активних методів навчання. Нагадаємо, що поняття (синоніми – «концепція», «концепт», «ідея») узагальнює, а термін (синоніми – «слово», «визначення», «вираз») конкретизує, розмежовує. Поняття стосується пізнання, термін – класифікації. Поняття – єдність властивостей і зв'язків предметів. Термін точно й однозначно іменує та окреслює спеціальне поняття будь-якої галузі. Важливість термінологічного предмета беззаперечна. Саме про це ще в XVII ст. писав Рене Декарт (1596–1650 pp.), який стверджував, що згода та порозуміння щодо значення слів здатні зменшити суперечки між людьми. Загальне уявлення про підпорядкованість термінів і понять (їх ієрархію) дає рис. 2, де 3-й і 5-й рівні, відповідно, віддзеркалюють традиційні («регіон», «район») і специфічні («хоку-регіон», «хоку-мезорайон») географічні та рекреаційно-туристські терміни та поняття.

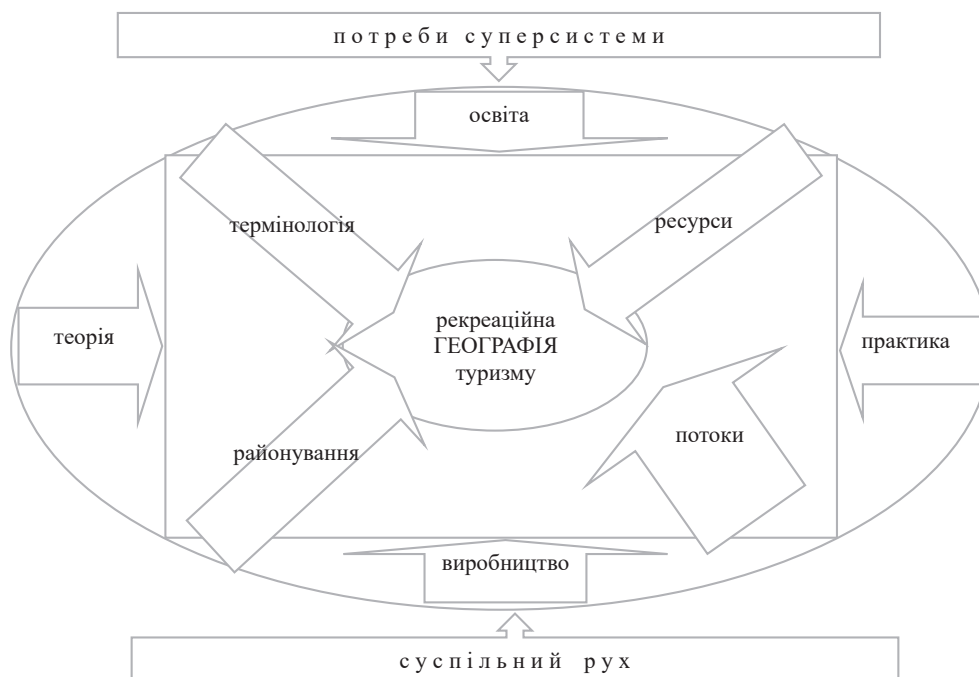

Рис. 1. Фундаментальні складники предмет-об'єктної сутності географії туризму та рекреаційної географії (О.О. Бейдик, О.В. Гладкий, 2025 р.)

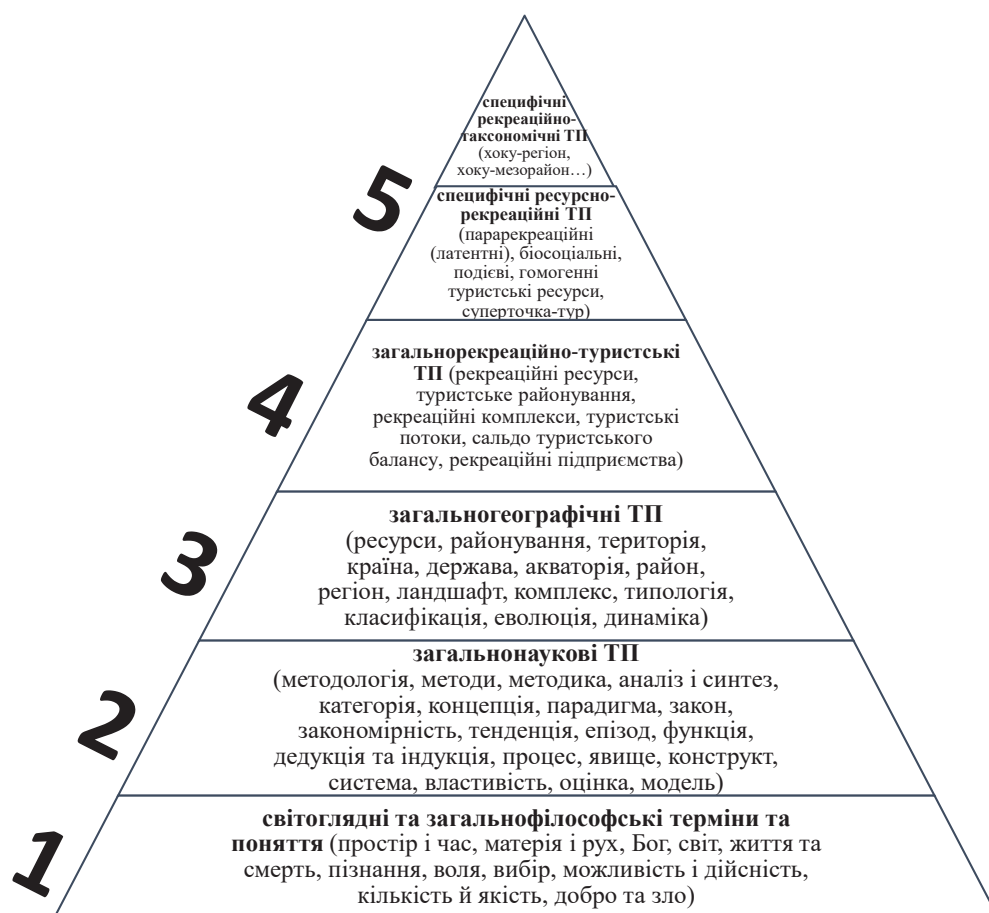

Рис. 2. Ієрархія термінів і понять рекреаційної географії та географії туризму («термінологічна піраміда») (О.О. Бейдик, О.В. Гладкий, 2025 р.)

Природно, що натуральному й соціальному середовищу притаманний постійний рух, а територіальні коаліції, альянси та держави постійно трансформуються, що приводить до змін і еволюції принципів та підходів до процедур таксономізації, зонування та районування, а визначення понять «регіон» і «район» варіюються залежно від підходу конкретного вченого та «гілки» географічної науки. Нижче наведено деякі з найбільш відомих визначень, запропонованих вітчизняними та зарубіжними географами/регіоналістами (табл. 1).

Таблиця 1

Варіативність трактування термінів «регіон» і «район» (О.О. Бейдик, О.В. Гладкий, 2025 р., з використанням ресурсів ChatGPT)

Учений-регіоналіст, роки життя, країна	Трактування поняття		Оригінальні праці, джерела визначень, наукова школа або напрямок
	регіон	район	
М.М. Паламарчук (1916–2000 рр.), Україна	Район – територіальна система зі спеціалізацією господарства та стійкими економічними зв'язками		Економічна і соціальна географія України. 1999.
М.Д. Пістун (1933–2024 рр.), Україна	Регіон – це соціально-економічна, політична або культурна цілісність, що сформувалася в межах певної території та має відносну самостійність у функціонуванні	Район – це територіальна система з відносно однорідними природними, соціально-економічними або іншими характеристиками, яка виділяється для цілей управління, планування чи дослідження	Основи теорії суспільної географії. Київ, 1994, 1996.
О.І. Шаблій (1935–2023 рр.), Україна	Регіон – це складна територіальна соціоприродно-економічна система, що має історично сформовану цілісність, спеціалізацію, структуру й функціональне призначення в межах держави чи наддержавного простору	Район – це територіальна система, що склалася історично як результат суспільного поділу праці, з певною структурою господарства, природними умовами, населенням і взаємозв'язками між елементами, що входять до її складу	Основи суспільної географії. Львів, 2011.
С.І. Ішук (1937–2017 рр.), Україна	Регіон – це відносно самостійна територіальна спільнота, яка має історико-культурну ідентичність, соціально-економічну цілісність, а також прагнення до саморозвитку і самоуправління	Район – це територіальна соціально-економічна система, яка характеризується певною виробничою спеціалізацією, територіальною цілісністю та взаємопов'язаністю елементів, є об'єктом державного управління або планування	Територіально-виробничі комплекси й економічне районування. Київ, 1996.
О.Г. Топчієв (1939–2023 рр.), Україна	Регіон – територіальна система із цілісною структурою, внутрішніми зв'язками та відносною однорідністю за низкою ознак		Роботи з теорії регіоналістики та соціально-економічного районування України
Л.Г. Руденко (1941 –), Україна	Просторове утворення зі структурою та спеціалізацією, через яке проходять потоки та взаємодії	Багатоаспектне утворення, де враховуються і природні, і соціально-економічні параметри	Академічні праці із просторового розвитку та ГІС

Продовження таблиці 1

Учений-регіоналіст, роки життя, країна	Трактування поняття		Оригінальні праці, джерела визначень, наукова школа або напрямок
	регіон	район	
Д.М. Стеченко (1937 –), Україна	Регіон – господарсько-економічна спільність, історико-культурна область, ширша за поняття територіально-адміністративної одиниці; охоплює певні вихідні ознаки (населення, територія, спільність історії, природні умови й ресурси, характер проблем вирішення)		Управління регіональним розвитком туризму. Київ: Знання, 2012.
Поль Відаль де ла Блаш (Paul Vidal de la Blache), 1845–1918 pp., Франція	Природна арена людської діяльності, де взаємодіють природа та спосіб життя населення	Район – це територія, що має стійку природно-культурну єдність	Французька школа географії, фундатор регіонального підходу (увів у науковий обіг термін «регіон»).
Альфред Геттнер (Alfred Hettner), 1859–1941 pp., Німеччина	Просторова система, що виділяється на основі комплексу ознак; об'єкт комплексного географічного вивчення	Район – просторово організована одиниця з функціональними зв'язками	Hettner A. Geographie, ihre Geschichte, ihr Wesen und ihre Methoden. Breslau: Ferdinand Hirt, 1927.
Жан Брюн (Jean Brunhes), 1869–1930 pp., Франція	Регіон – частина земної поверхні з характерною єдністю природних і людських факторів		Французька гуманістична географія (увів у науковий обіг терміни «соціальна географія», «соціально-економічна географія»).
Н. Ван Дрінен (N. van Druenen), 1932–2014 pp., Нідерланди	Район – планувальна одиниця для просторового розвитку та регулювання		van Druenen N. Planning in the Netherlands: Policy and Practice. The Hague: Sdu Publishers, 1995.
Річард Хартшорн (Richard Hartshorne), 1899–1992 pp., США	Формальний регіон – територія, однорідна за однією або декількома ознаками (природною, економічною), виділена для наукового аналізу	Район – це територія, однорідна за якоюсь ознакою (природною, культурною, економічною)	Hartshorne R. The Nature of Geography. 1939.
Джон Борхерт (John R. Borchert), 1918–2001 pp., США	Функціональний регіон – територія, організована навколо центру (вузла), що поєднана економічними чи транспортними потоками	Район – це територія, об'єднана системами взаємодії (транспорт, економіка, трудова міграція)	Borchert J.R. American Metropolitan Evolution. Geographical Review. 1967.
У. Ізард (W. Izard), 1919–2010 pp., США	Частина земної поверхні, що має відносну єдність за окремою важливою ознакою або сукупністю ознак, що відрізняють її від інших частин простору	Територія, що має однорідні характеристики, яка розглядається як основна одиниця аналізу у просторовій економіці	Izard W. Methods of Regional Analysis: an Introduction to Regional Science. 1960.
Пітер Хaggетт (Peter Haggett), 1933–2025 pp., Велика Британія	Територія з визначеним ступенем однорідності за фізичними, економічними чи соціальними ознаками	Район – це область, визначена за функціональними взаємодіями й іншими критеріями (трудова поїздки, сервіси й інше)	Просторовий аналіз у британській географії
Євгеніуш Ромер (E. Romer), 1871–1954 pp., Польща	Регіон як географічна одиниця з урахуванням природних, економічних і політичних факторів; використовував регіон як інструмент у геополітиці та картографії		Romer E. Wielki Atlas Geograficzny. 1916 («батько» польської геополітики).

Закінчення таблиці 1

Учений-регіоналіст, роки життя, країна	Трактування поняття		Оригінальні праці, джерела визначень, наукова школа або напрямок
	регіон	район	
Михал Янишевський (M. Janiszewski), 1900–1971 рр., Польща	Регіон як природно-культурна єдність, що формується природними комунікаційними зв'язками (наприклад, річковими басейнами)		Janiszewski M. Regiony geograficzne Polski. 1959.
Єжі Костровицький (J. Kostrowicki), 1918–2002 рр., Польща	Регіон як економіко-географічна одиниця, що характеризується типами землекористування, сільського господарства та рівнями розвитку		Kostrowicki J. Typologia rolnictwa świata. 1976.
Збишко Хойницький (Z. Chojnicki), 1928–2015 рр., Польща	Регіон як територіальна соціальна система: складна, динамічна, здатна до самоорганізації, частина територіального поділу держави		Chojnicki Z. The Concept and Typology of Regions. <i>The Concept and Typology of Regions. The Baltic University Programme</i> / A. Bernaciak (Ed.). Uppsala University, 1996.
Станіслав Завадський (S.M. Zawadzki), 1929–2001 рр., Польща	Мета регіоналізму – збереження окремих, своєрідних рис культури, мистецтва та природи регіонів; регіони становлять специфічний комплекс економічних, соціальних, природних і культурних елементів; «регіональний патріотизм» є суттєвою силою, що впливає на розвиток регіону; регіональна економічна політика є продовженням і конкретизацією загальної політики, що діє в реальних умовах регіону		Zawadzki S.M. Podstawy planowania regionalnego. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, 1972.
Кейчі Такеуті (Keiichi Takeuchi), 1932–2005 рр., Японія	Регіон – географічний простір, місце, що характеризується однорідністю природних, економічних чи культурних ознак, які відрізняють його від сусідніх територій		Takeuchi K. Physical Regionalization of Japan. Tokyo University Press, 1975.
Гао Цзісюнь (Gao Jixun), 1938–2015 рр., Китай	Регіон – територіальна система, в якій взаємодіють природні умови, ресурси, господарство та населення, утворюють стійку функціональну структуру		Gao Jixun. Regional Geography of China. Beijing: Science Press, 1989.
Самір Амін (Samir Amin), 1931–2018 рр. Єгипет	Регіон – це соціально-економічний простір, що формується в умовах глобальної нерівності та залежності периферії від центру		Amin S. Unequal Development: An Essay on the Social Formations of Peripheral Capitalism. New York: Monthly Review Press, 1976.
Алі Мазруї (Ali Mazrui), 1933–2014 рр., Кенія	Регіон визначається не лише фізико-географічними кордонами, а й історико-культурними, мовними та релігійними зв'язками		Mazrui A. Cultural Forces in World Politics. London: James Currey, 1990.
Раймундо Фаро (Raymundo Faoro), 1925–2003 рр., Бразилія	Регіон – продукт історичного формування та політико-адміністративної структури		Os donos do poder: formação do patronato político brasileiro. Rio de Janeiro: Globo, 1958 / 2001.
Мілтон Сантос (Milton Santos), 1926–2001 рр., Бразилія	Регіон – це соціально-географічний простір, що формується в результаті взаємодії суспільства, техніки та природи		A região é uma totalidade concreta, resultado da dialética entre fixos e fluxos. Por uma Geografia Nova, 1978

Іноді етимологія – походження терміна – зав'язана на випадок, ім'я якому – непорозуміння. Але відповідна форма (звучання) та зміст, виникнувши парадоксальними чином, існують і зникати не збираються. Тут доречно згадати два топонімічні приклади – символ Австралії – кен-

гуру, що означає «я тебе не розумію», та перебування одного з авторів статті на о. Калімантан (о. Борнео) в м. Кучинг (Малайська Федерація), що перекладається як «кішка», «кіт» – обидва приклади свідчать про випадковість та нерелевантність двох укорінених географічних назв. Отже, своєрідним тригером, випадковим чинником уведення нами в освітньо-викладацький обіг понять «хоку-регіон» і «хоку-мезорайон» було засідання кафедри країнознавства та туризму геофаку КНУ імені Тараса Шевченка, на якому проф. Б.П. Яценко, відомий географ, японіст і кавалер японського Ордена Вранішнього Сонця, озвучив давні жанри японської поезії (що мали географічний і рекреаційно-туристський зміст) – хоку (тривірш):

За пасмом гір,
Неначе з хмари дощ, –
Засніжена вершина Фудзіями!

В мандрах цілий вік –
Ніби поле орючи,
Світом я ходжу.

Між руїн старих
Свіжим, ніжним листячком
Простелився хміль [1],

і танка (п'ятивірш):

Чомусь захотілось
побачити море,
і я до моря прийшов.
В той день, коли нестерпно
серце нило.

Як син гір
за горами тужить –
саме так
у годину смутку
я тужу за тобою.

Мов Бога побачив –
удалині постала
сніжна вершина
гори Акан
у світанковому сяйві.

В готелі зупинився:
«Сьогодні вже
наплачусь досхочу!»
Чай принесли увечері,
холодний-холоднющий! [12; 13].

Нагадаємо, що блок рекреаційно-географічних дисциплін, які викладаються в національних закладах вищої освіти, включає й такі предмети, як географія туризму України, туристське країнознавство, географія міжнародного туризму. Застосування та впровадження принципу «хоку» у навчальний процес відбувалося протягом 2017–2024 рр. Існує низка критеріїв і підходів щодо трактування, наповнення, параметрів таких просторових пазлів, як район і регіон. Саме в розвитку районно-регіональних уявлень і було застосовано принцип «хоку», сутність якого полягає в наповненні традиційних просторових комірок (адміністративно-територіальні одиниці України та рекреаційно-туристські райони світу) нетрадиційним змістом (рис. 3).

Хоку – унікальний жанр японської ліричної поезії, вірш про природу, створений за визначеними вимогами, основними ознаками якого є значущість змісту, ідеї, стислість, зв'язок із часом, духом національної території, метафоричність. Як уже згадувалося, географічне «хоку» не має прямого стосунку до жанрово-поетичного «хоку», а є продуктом випадку. Проте деякі паралелі між рекреаційно-географічною та мовно-лінгвістичною площинами існують, а саме: лаконічність, стислість, зосередження на фундаментальних і екзистенційних категоріях природи та людини – у «хоку» та ресурсно-рекреаційних феноменах – зокрема й біосоціальних ресурсах та/або антропопрофілях – у «хоку». У цьому контексті наведемо слова Е. Вайнера про те, що: «<...> творчість – це не винахід, а новий погляд на щось» [10]. У периметрі предметно-сутнісного опорного каркаса рекреаційної географії – «термінологія – ресурси – районування – потоки» «хоку» є терміном і елементом районування, зміст якого – ресурси, які приваблюють потоки.

Хоку-мезорайон (в ідеалі) – це стислий комплексний географічний профіль туристських регіонів Європи та світу, де відбиті їхні найбільш суттєві геополітичні, суспільно-географічні, ресурсно-рекреаційні, спеціалізаційні та біосоціальні складники. Технологія застосування хоку-мезорайонів – елементарна: наприклад, до списку 13-ти туристських регіонів Європи треба приєднати їх «хоку», подані в хаотичному порядку, сформувавши відповідні пари (форма = зміст, тобто конституційна назва мезорайону має відповідати його ознакам).

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МАКРОРАЙОН (13 мезорайонів)	
Німеччина і країни Бенілюкс (Бельгія, Нідерланди, Люксембург)	Найбільший за чисельністю об'єктів ЮНЕСКО мезорайон в Європі. Країна-підрайон – найбільший за чисельністю населення. Економічний «локомотив Європи». Одна з двох держав Європи з найбільшою кількістю кордонів, Замковий туризм. Інтернаціональна водна артерія, Унікальні гідротехнічні споруди. Найбільша військова база США в Європі <i>Профіль:</i> Людвіг ван Бетховен, Бенедикт Спіноза, Рембрант, Вінсент Ван Гог, Фрідріх II, Отто Бісмарк, Карл Маркс, Конрад Аденауер
Піренейський (Іспанія, Португалія, Андорра, володіння Великої Британії – Гібралтар)	Країна точка материка. Афро-європейська країна. Країна мезорайону займає третє місце за чисельністю об'єктів ЮНЕСКО в світі. Держава-карлик. Єдина колонія Європи. <i>Профіль:</i> Мігель Сервантес, Христофор Колумб, Фернан Магеллан, Васку да Гама, Сальвадор Далі, Антоніу Салазар
Прибалтійський (Польща, Латвія, Литва, Естонія)	Всі країни мезорайону – приморські. Географічний центр Європи (одна із методик обчислення). Одна з двох найдовших піщаних кіс Європи. Країна-підрайон є другою в Європі за часткою островних територій у своїй площі. Найбільші запаси бурштину в світі. В минулому – країни мезорайону входили до складу однієї держави – Речі Посполитої. <i>Профіль:</i> Адам Міцкевич, Тадеуш Костюшко, Юзеф Пілсудський, Марія Склодовська-Кюрі
Причорноморський (Румунія, Болгарія, Україна, Молдова)	Найбільша за площею держава Європи. Географічний центр Європи (одна із методик обчислення). Інтернаціональна водна артерія. Одна з двох найбільших річкових дельт Європи. Релігійні об'єкти світового рівня. Один з центрів – «Північний Рим», «Мати міст Руських», «Східний Єрусалим» <i>Профіль:</i> Тарас Шевченко, Ярослав Мудрий, Стефан III Великий, Влад Дракула, Михайло Емінеску, Христо Ботев, Василь Левський, Ванга
Франція та Монако	Країна-підрайон посідає 4-е місце за чисельністю об'єктів ЮНЕСКО в світі, одна з двох держав Європи з найбільшою кількістю кордонів, країна – член «ядерного клубу», країна – лідер за туристськими прибуттями, девіз однієї з країн – «Свобода. Рівність. Братерство». Найвища гірська вершина Європи. «Місто-держава», «казино Європи». Найвідоміший кінофестиваль Європи. Альпи. <i>Профіль:</i> Наполеон Бонапарт, Жанна Д'Арк, Жюль Верн, Шарль де Голь, Жак-Ів Кусто

Рис. 3. Фрагмент відповідей на тестове завдання «хоку-мезорайони» іспиту з дисципліни «Основи регіонального розвитку туризму» (2017 р., КНУ імені Тараса Шевченка)

Варто зазначити, що змістове наповнення 25-ти хоку-регіонів України та 38-и хоку-мезорайонів світу (зокрема, 13 хоку-мезорайонів Європи) (які позиціонуються як чинник поглиблення та розширення знань про застосування активних методів навчання), їх якісне тіло, отримало відповідне свідчення [7]. Як витримане коштовне вино, хоку-мезорайони мають нотки своєрідності, унікальності, поліфонії та самодостатності [6]. Нижче наведено приклади: а) хоку-мезорайону Європи: Велика Британія та Ірландія (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Республіка Ірландія) – «Єдиний острівний мезорайон Східної півкулі. Унікальна підводна транспортна система. Країна – член «ядерного клубу». Близько тисячі років нога загарбника не ступала на землю однієї із країн території мезорайону. Найбільший острів Європи. Унікальна сакральна споруда – концентрація поховань осіб світовою рівня. *Профіль:* **Вільям Шекспір**, Ісаак Ньютон, Майкл Фарадей, Джеймс Джойс, Агата Крісті»; б) хоку-регіону України: Харківська область – «Вихід до «близького зарубіжжя». Столичний статус міста 1919–1934 рр. Найбільший танковий завод України. Найкращий пам'ятник Т. Шевченку у світі. *Профіль:* **Григорій Сковорода**, Ілля Рєпін, Ілля Мечников, Саймон Кузнець, Лев Ландау».

Застосування та впровадження принципу «хоку» у навчальний процес низки університетів України впродовж 2017–2024 рр. фрагментарно висвітлено у [3–7].

Висновки. Поглиблено теоретико-практичне уявлення щодо застосування активних методів навчання у викладанні рекреаційно-туристських дисциплін у закладах вищої освіти України. Запропоновано структурно-логічну модель фундаментальних складників предмет-об'єктної сутності рекреаційно-туристських дисциплін та наочно-уявну модель («термінологічна піраміда»), яка структурує ієрархію поняттєво-термінологічного масиву рекреаційної географії та географії туризму. Висвітлені та фрагментарно систематизовані позиції провідних вітчизняних і зарубіжних географів, регіоналіс-

тів, економістів щодо трактування категорій «район» і «регіон». «Озвучені» ідеї, екскурси та пропозиції перебувають у міждисциплінарній, міжпредметній площині, де перетинаються науки (філософія, географія), художня творчість (поезія) та науково-практичні напрями (історія науки, регіоналістика, рекреаційна географія, географія туризму, країнознавство). Звернення до високих постатей і знакових праць відомих регіоналістів є не тільки актуалізацією їхнього внеску в географічну науку, а й свідченням поваги до останніх найбільш видатних вітчизняних теоретиків суспільної географії – М.Д. Пістуна (1933–2024 рр.), О.І. Шаблія (1935–2023 рр.), О.Г. Топчієва (1939–2023 рр.).

Новизна дослідження полягає в такому: 1) в аспекті застосування методу моделювання розроблено структурно-логічну модель, яка систематизує поняттєво-термінологічний масив рекреаційної географії та географії туризму, і наочно-уявну модель фундаментальних складників предмет-об'єктної сутності рекреаційно-туристських дисциплін, що поглиблює як теорію суспільної географії, так і уявлення про її методолого-методичний складник; 2) запропонований табличний конструкт варіативності термінологічного трактування висвітлює та фрагментарно систематизує позиції провідних вітчизняних і зарубіжних географів і регіоналістів щодо трактування категорій «район» і «регіон»; 3) у контексті розвитку активних методів навчання та вдосконалення їх технологій і методик подальшого розвитку набуло застосування у викладанні рекреаційно-туристських дисциплін запропонованих і апробованих термінів «хоку-регіон» і «хоку-мезорайон». Для більш загального усвідомлення інновацій – великих і малих – наведемо слова Д.М. Кейнса: «Проблема полягає не в нових ідеях, а в нашій нездатності відмовитися від старих ідей, які засіли в кожному закутку нашої свідомості».

Список використаних джерел:

1. Басьо М. Поезії / пер. з яп., вступ. ст. та прим. В. О. Панченка. Київ : Веселка, 2016. 311 с.
2. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування : монографія. Київ : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2001. 395 с.
3. Бейдик О. О. Хоку-регіони як елемент розвитку теорії суспільної географії. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів* : матеріали IX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / за ред. Ю. М. Барського, В. Й. Лажніка, м. Луцьк, 8–9 листопада 2024 р. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2024. С. 10–12.
4. Бейдик О. О., Гладкий О. В. Інноваційний аспект ключового поняття. *Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України* : збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції, 26–27 листопада 2024 р., м. Харків. Ч. 1. Харків : Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т», 2024. С. 412–414.
5. Бейдик О. О., Гладкий О. В. Принцип «хоку» у географії національного та міжнародного туризму. *Індустрія туризму і сфера гостинності в Україні та світі: сучасний стан, проблеми й перспективи розвитку* : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Луцьк, 15 травня 2025 р. / відпов. ред. Л. В. Ільїн. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2025. С. 24–31.
6. Бейдик О. О., Гладкий О. В. Хоку-мезорайони як ключове поняття географії туризму. *Актуальні проблеми дослідження довкілля* : матеріали XI Міжнародної наукової конференції, м. Суми, 22–23 травня 2025 р. / ред. кол. : А. О. Корнус та ін. Суми : Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка, 2025. С. 89–93.
7. Бейдик О. О. Хоку-мезорайони: поняття, структура, впровадження : наукова стаття. Свідectво про реєстрацію авторського права на твір № 82149. 11.10.2018.
8. Бейдик О. О., Новосад Н. О. Унікальна Україна: географія та ресурси туризму : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2013. 572 с.
9. Богорад О. Д., Невелєв О. М., Падалка В. М., Підмогильний М. В. Регіональна економіка : словник-довідник / за ред. М. В. Підмогильного. Київ : НДІСЕП, 2004. 347 с.
10. Вайнер Е. Географія геніальності. Найцікавіші місця світу від Давньої Греції до Кремнієвої долини / пер. з англ. О. Гульової. Харків : Віват, 2021. 448 с.
11. Гладкий О. В. Менеджмент регіонального розвитку : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2013. 248 с.
12. Гунько О. Ісікава Такубоку всю ніч просидів над мертвим сином. *Газета по-українськи*. 2010. 28 жовтня. № 161 (1117). С. 7.
13. Ісікава Т. Лірика / пер. з яп. та передм. Г. Л. Туркова. Київ : Котигорошко, 1994. 104 с.
14. Паламарчук М. М. Економічна і соціальна географія України. Київ : Вища школа, 1999. 313 с.

15. Руденко Л. Г. Концептуальні засади сталого розвитку регіонів України. Київ : НАН України, 2008. 180 с.
16. Стеченко М. Д., Безуглий І. В., Турло Н. П., Мархонос С. М. Управління регіональним розвитком туризму. Київ : Знання, 2012. 455 с.
17. Топчієв О. Г. Регіональна політика і регіональний розвиток: теорія, методологія, практика. Одеса : Астропринт, 2005. 260 с.
18. Amin S. Unequal Development: An Essay on the Social Formations of Peripheral Capitalism. New York : Monthly Review Press, 1976. 330 p.
19. Berry B. J. L. Geography of Market Centers and Retail Distribution. Prentice Hall, 1967. 147 p.
20. Borchert J. R. American Metropolitan Evolution. *Geographical Review*. 1967. Vol. 57. № 3 (Jul., 1967). P. 301–332.
21. Brunhes J. La Géographie Humaine. *Annales de Géographie*. 1911. T. 20. № 110. P. 97–111.
22. Faoro R. Os donos do poder: formação do patronato político brasileiro. Globo. 2001. 34 p.
23. Gao J. Regional Geography of China. Science Press, 1989. 214 p.
24. Gottmann J. The Significance of Territory. University of Virginia Press, 1973. 169 p.
25. Haggett P. Geography: A Modern Synthesis. Harper & Row, 1975. 620 p.
26. Hartshorne R. The Nature of Geography. Lancaster: Association of American Geographers, 1939. 558 p.
27. Hettner A. Geographie, ihre Geschichte, ihr Wesen und ihre Methoden. Breslau : Ferdinand Hirt, 1927. 416 p.
28. Izard W. Methods of Regional Analysis: An Introduction to Regional Science. Washington : The MIT Press, 1960. 784 p.
29. Mazrui A. Cultural Forces in World Politics. James Currey, 1990. 455 p.
30. Milton S. A região é uma totalidade concreta, resultado da dialética entre fixos e fluxos. Por uma Geografia Nova, 1978. 475 p.
31. Takeuchi K. Physical Regionalization of Japan. Tokyo University Press, 1975. 512 p.
32. van Druenen N. Planning in the Netherlands: Policy and Practice. The Hague : Sdu Publishers, 1995. 135 p.
33. Vidal de la Blache P. Principes de géographie humaine. Paris : Armand Colin, 1922. 360 p.
34. Zawadzki S. M. Podstawy planowania regionalnego. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, 1972. 277 p.

References:

1. Basho, M. (2016). Poetry. Kyiv : Veselka, 311.
2. Beidyk, O. O. (2021). Recreational and tourist resources of Ukraine: methodology and analysis techniques, terminology, zoning: monograf. Kyiv Taras Shevchenko University Publishing House, 395.
3. Beidyk, O. O. (2024). Hoku-regions as an element of the development of the theory of social geography. *Social and geographical factors of the development of regions*: proceeding of the 9th International scientific-practical internet conference. Lutsk: FOP Mazhula Yu. M., 10–12.
4. Beidyk, O. O., & Hladkyi, O. V. (2024). Innovative aspect of the key concept of regionalism. *Marketing and organizational mechanisms of post-war development of the hospitality and tourism industry of Ukraine*: collection of abstracts of reports of the II International scientific-practical conf. National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, 412–414.
5. Beidyk, O. O., & Hladkyi, O. V. (2025). The principle of “hoku” in the geography of national and international tourism. *Tourism industry and hospitality in Ukraine and the world: current state, problems and prospects for development*: proceedings of the VI All-Ukrainian scientific and practical conference. Lutsk: FOP Mazhula Yu. M., 24–31.
6. Beidyk, O. O., & Hladkyi, O. V. (2025). Hoku-mesoregions as a key concept in the geography of tourism. *Current problems of environmental research: Materials of the XI International scientific conference*. Sumy: Sumy State A. S. Makarenko Pedagogical University, 89–93.
7. Beidyk, O. O. (2018). Scientific article: “Hoku-mesodistricts: concept, structure, implementation”. *Certificate of copyright registration for the work № 82149*. 11.10.2018.
8. Beidyk, O. O., & Novosad, N. O. (2013). Unique Ukraine: geography and tourism resources: education. manual. Kyiv : Alterpress, 572.
9. Bogorad, O. D., Nevelev, O. M., Padalka, V. M., & Pidmohyl'ny, M. V. (2004). Regional Economy. Dictionary-reference book. / ed. by M. V. Pidmohyl'ny. Kyiv: NDISEP, 347.
10. Weiner, E. (2021). Geography of genius. The most interesting places in the world from Ancient Greece to Silicon Valley. Kharkiv: Vivat, 448.
11. Hladkyi, O. V. (2013). Regional development management: education. manual. Kyiv: Academvydav Publishing House, 248.

12. Gunko, O. (2010). Ishikawa Takuboku sat up all night over his dead son. *Newspaper in Ukrainian*. October 28, 161 (1117), 7.
13. Ishikawa, T. (1994). Lyrics. Kyiv: *Kotygoroshko*, 104.
14. Palamarchuk, M. M. (1999). Economic and social geography of Ukraine. Kyiv: Higher education, 313.
15. Rudenko, L. G. (2008). Conceptual principles of sustainable development of regions of Ukraine. Kyiv: NAS of Ukraine Publishing House, 180.
16. Stechenko, M. D., Bezugliy, I. V., Turlo, N. P., & Markhonos, S. M. (2012). Management of regional development of tourism. Kyiv: Znannia, 455.
17. Topchiyev, O. G. (2005). Regional policy and regional development: theory, methodology, practice. Odesa: Astroprint, 260.
18. Amin, S. (1976). Unequal Development: An Essay on the Social Formations of Peripheral Capitalism. New York: Monthly Review Press, 330.
19. Berry, B. J. L. (1967). Geography of Market Centers and Retail Distribution. Prentice Hall, 147.
20. Borchert, J. R. (1967). American Metropolitan Evolution. *Geographical Review*, 57, 3, 301–332.
21. Brunhes, J. (1911). La Géographie Humaine. In: *Annales de Géographie*, 20, 110, 97–111 [in French].
22. Faoro, R. (2001). Os donos do poder: formação do patronato político brasileiro. *Globo*, 134 [in Portuguese].
23. Gao, J. (1989). Regional Geography of China. Science Press, 214.
24. Gottmann, J. (1973). The Significance of Territory. University of Virginia Press, 169.
25. Haggett, P. (1975). Geography: A Modern Synthesis. Harper & Row, 620.
26. Hartshorne, R. (1939). The Nature of Geography. Lancaster: Association of American Geographers, 558.
27. Hettner, A. (1927). Geographie, ihre Geschichte, ihr Wesen und ihre Methoden. Breslau: Ferdinand Hirt, 416 [in German].
28. Izard, W. (1960). Methods of Regional Analysis: An Introduction to Regional Science. The MIT Press, 784.
29. Mazrui, A. (1990). Cultural Forces in World Politics. James Currey, 455.
30. Milton, S. (1978). A região é uma totalidade concreta, resultado da dialética entre fixos e fluxos. Por uma Geografia Nova, 475 [in Portuguese].
31. Takeuchi, K. (1975). Physical Regionalization of Japan. Tokyo University Press, 512.
32. van Druenen, N. (1995). Planning in the Netherlands: Policy and Practice. The Hague: Sdu Publishers, 135.
33. Vidal de la Blache, P. (1922). Principes de géographie humaine. Paris: Armand Colin, 360.
34. Zawadzki, S. M. (1972). Podstawy planowania regionalnego. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, 277 [in Polish].

Дата надходження статті: 17.03.2025

Дата прийняття статті: 24.11.2025

Опубліковано: 30.12.2025

